THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

דער פרידן אין אינדיע

דער אפמאך געשלאָסן אין אונטערגעשריבן פון לארד אירווין, וויצע־קעניג פון אינדיע, פאר דער בריטישער רעגירונג, פון איין זייט, און פון גאנ־דין, פאר די אינדישע נאציאָנאליסטן, פון דער צווייטער זייט, איז איינגע־לאָך בלויז א וואפנשטלשטאנד אפמאך. אבער דאָס איז א וואפנשטילשטאנד, וואס וועט אזוי גוט ווי זיכער פירן צו א פרידן אפמאך, און דערפאר איז ער פון גרויסער היסטאָרישער באדייטונג.

אינ'ם אפמאך איז ענגלאנד געגאנגען אויף זייער גרויסע הנחות צו די אינדישע נאציאָנאליסטן, וואָס באווייזט אויף דעם ערנסטן וואונש פון דער בריטישער ארבעטער רעגירונג צו פארענדיקן דעם סכסוך אָן ווייטער דיקער בלוט פארגיסונג. און, וועט דער אינדישער לאנג פארצויגענער אויפ־שטאנד איצט פארענדיקן זיך מיט א לאנג־דויערנדיקן פרידן, וועט עס זיין איינער פון די גרעסטע טריאומפן פון פרעמיער מאקדאָנאלדס רעגירונג: און אנדער רעגירונג אויף איר אָרט וואָלט ניט געגאנגען אויף אזעלכע הנחות און וואָלט געפרואווט אונטערדריקן דעם פרידלאכן אויפשטאנד מיט א שטארקער האנט, וואָס וואָלט געפירט צו ענדלאָזער בלוט פארגיסונג און וואָלט געזוגן אן אומגליק סיי פאר אינדיע, און סיי פאר ענגלאנד.

די נאציאָנאליסטן, אָנגעפירט פון גאנדין, האָבן זייער פיל געוואונען פונ'ם אפמאך: זיי האָבן טיילווייז געבראָכן די זאלץ מאָנאָפאָל פון דער רע־גירונג, וועלכע די אינדיער האָבן אזוי פיינט געהאס און האָבן אויסגעקעמפט אמנעסטיע פאר אלע פאָליטישע אַרעסטירטע. וואָס איז נאָך וויכטיקער, עס איז אערקענט געוואָרן זייער. רעכט צו באיקאָטירן אויסלענדישע סחורות און פיקעטן, אזוי לאנג ווי די באיקאָטן וועלן אָבער זיין בלויז פון אן עקאָ־נאָמישן, אבער ניט פון א פאָליטישן כאראקטער.

אָבער איינגעלאך האָט ענגלאנד פארט געוואונען פיל מער. זי האָט גע'פועל'ט, אז גאנדי און זיינע נאָכפאָלגער זאָלן זיך באטייליקן אין דער "רונ־דער טיש" קאָנפערענץ צו באשטימען די זעלבסטרעגירונג פארטען פאר אינדיע. און דער באזיס פאר דער דאזיקער קאָנפערענץ וועלן דארפן זיין די באשלוסן אָנגענומען אויף דער לאָנדאָנער קאָנפערענץ אויף וועלכע עס זיי־נען איינגעגאנגען סיי די מעסיקע אינדישע פירער, און סיי די פארשטייער פון אלע בריטישע פארטיען.

די דאזיקע באשלוסן גיבן אינדיע איר זעלבסטרעגירונג אין זייער א גרויסער מאָס. עס ווערן אָבער געמאכט רעזערוואציעס, וואָס דארפן באשיצן די וויטאלסטע בריטישע אינטערעסן אין אינדיע: דעם וויצקעקעניג ווערן איבערגעלאָזן ספעציעלע רעכט אין די ענינים פון פינאנצן, נאציאָנאלער פאר־מיידיקונג, אויסלענדישע באציאונגען. שוין פון נאציאָנאלע מינדערהייטן און דער אויסצאָלונג פון אינדיעס מלוכה חובות.

איינשטימענדיק צו באטייליקן זיך אין דער קאָנפערענץ, וואָס דארף זיין א פארזעצונג פון דער לאָנדאָנער קאָנפערענץ, האָט גאנדי צוגעשטימט ניט בלויז צו די פרינציפן פון זעלבסט־רעגירונג ווי אָנגעצייכנט אין לאָנדאָן, נאר אויך צו די דערמאָנטע רעזערוואציעס. — אמווייניקסטנס, אין פרינציפ. די "רונדער טיש" פארהאנדלונגען וועלן איצט אזוי ניט דארפן באציען זיך מער אויף פרינציפיעלע פראגעס, נאָר אויף איינצלהייטן.

בכלל האָבן די אינדישע נאציאָנאליסטן געקראָגן א סך מער ווי זיי האָבן געאָדערט. אין ענגלאנד האָט נאָכגעגעבן א סך מער ווי זי האָט געוואונשן. ביידע צדדים זיינען אָבער אפנים געקומען צום באשלוס, אז דער ערנסטער שלום איז בעסער ווי די בעסטע מלחמה. און ביידע צדדים זיינען געגאנגען אויף פשרות. אן באלד ווי מען איז שוין אזוי ווייט געגאנגען, קאָן מען שוין ניט דערוואַרטן אז אלץ וואָס איז דערגרייכט געוואָרן זאָל איצט פארלאָרן גיין צוליב עקשנות פון איין צד אָדער א צווייטן איבער איינצלהייטן. מען קאָן מיט זיכערקייט דערוואַרטן, אז פונ'ם וואפנשטילשטאנד וועט זיך אנטוויקלען א פערמאנענטער פרידן.

און דער פרידן איז פון גרויסער היסטאָרישער באדייטונג. ערשטנס וועט איצט א רייזיק און איינגאנצטיק פאָלק פון 320 מיליאָן נפשות, דער־וואקסן צו נאציאָנאלן באוואוסטזיין, איצט צום ערשטן מאָל ווערן א מיט־גליד פון דער פעלקער משפחה און זאָגן זיין וואָרט צו דער מענשהייט. האָט עס צו טאָן מיט'ן אויפהאלט פונ'ם קיום פון דער בריטישער וועלט אימפעריע, פון וועלכער אינדיע פארבלייבט א מיטגליד. וואָס וועט שפילן א גרויסע ראָל אין איר לעבן.

אינדיע וועט זיך זיכער ניט צופרידן שטעלן אויף שטענדיק מיט דער באשריינקטער מאָס פון זעלבסטרעגירונג וואָס זי וועט איצט קריגן. מיט'ן וואוקס פון באנווייקלונג פון איר נאציאָנאלן באוואוסטזיין וועלן אויך וואקסן אירע נאציאָנאלע אמביציעס. אָבער ענגלאנד האָט פרינציפיעל אנערקענט, אז די דאזיקע אמביציעס וועלן דארפן געשטעלט ווערן, און די אינדישע פירער האָבן איצט אויך אנערקענט, אז עס לוינט זיך זיי בעסער גיין אויפ'ן וועגן פון פולער נאציאָנאלער באפרייאונג מיט לאנגזאמע אָבער זיכערע שריט.

פראנצויזיש אין סאסקאטשעוואנער שולן

די לעגיסלאטור פון סאסקאטשעוואן האלט איצט ביי דורכפירן א גע־זעץ, וואָס זאָל פארבאָטן פראנצויזיש ווי אן אונטערריכט שפראך אין די שולן. ביז איצט איז די שפראך דערלויבט געוואָרן צו באנוצן אין די פראנ־צויזישע ישובים אין דעם ערשטן קלאס פון די שולן. אָבער פון איצט אָן און ווייטער וועט פראנצויזיש אינגאנצן פארבאָטן ווערן און ענגליש וועט ווערן די איינציקע דערלויבטע אונטערריכט שפראך אין דער פראָווינץ.

דער ביל ווערט געשטיצט פון דער רעגירונג פון פרעמיער ענדערסאָן און איז אין אָנקלאנג מיט איר אָנגעצייכנטער פלאטפאָרמע אין דער צייט פון די וואלן פאר אן "איינהייטלאכער שול" אין דער פראָווינץ.

מען קאָן אזוי צו דער רעגירונג קיין טענות ניט האָבן, — זי פירט איצט דורך אין לעבן דאָס וואָס די באפעלקערונג האָט זי אין דער צייט פון די וואלן באפולמעכטיקט צו טאָן. און די שטימונג פון דער מערהייט באַ־פעלקערונג, אונטער'ן איינפלוס פון דער גיפטיקער פראָפאגאנדע פונ'ם קור־קלוקס קלאן, איז קענען אונטערריכט אין דער פראנצויזישער שפראך אין די פראנצויזישע ישובים.

אָבער א טרויעריקע דערשיינונג איז דאָס פארט. דאָס ווייזט, אז אנ־שטאט צו גיין אין דער ריכטונג פון אנערקענען מער די רעכט פון נאציאָנא־לע מינדערהייטן אויף זייער שפראך און קולטור, גייען מיר אין קאנאדע אין דער פארקערטער ריכטונג. — צו באראויבן די מינדערהייטן פון דעם נאציאָנאלע רעכט, וואָס זיי האָבן דערוואַרבן.

קאנאדע איז אפיציעל אנערקענט ווי א צווייי־שפראכיק לאנד. — און פראנצויזיש האָט אפיציעל די זעלבע רעכט אין לאנד וואָס ענגליש. אָבער אין די באזונדערע פראָווינצן איז קוועבעק, מיט איר איבערוועגנדיקער פראנצויזישער מערהייט. פאקטיש די איינציקע, וואו די פראנצויזן קאָנען פריי באנוצן זיך מיט זייער שפראך. אין אלע אנדערע פראָווינצן זיי פון זייערע רעכט אויף זייער שפראך אלץ מער און מער באראויבט.

און ווען אנדערע שפראכלאכע מינדערהייטן איז דאָך שוין אָפּגע־רעדט. זייערע פרויילעניעס אין די שולן זיינען שוין לאנג צוריקגעצויגן גע־ווארן.

ווען דער עקאָנאָמישער צוקונפט פון דער אידישער יוגנט אין אמעריקע

פון דר. יצחק שפירא

איז ס'אין כאטש אביסל באקאנט מיט דער אידישער יוגנט אין אמעריקע, דעם ווערט נאר ניט פרייליך אויפ'ן הארץ, ווען מען טראכט זיך אריין ווען דער עקאָ־נאָמישער צוקונפט פון אט דער יוגנט.

דער אידישער לערער, וואָס קומט, א דאנק זיין פראָפעסיע, אין נאָענטער באַרירונג מיט'ן אידישן קינד און זיינע עלטערן, זעט בולט'ער פון אלע דאָס דאזיקע אומגליק. פון פיל צענדליקער אין אפילו הונדערטער קינדער וועט ער זעלטן. אדער איבערהופּט ניט, קענען אנווייזן כאטש אויף א פאר נעצייכנטע עלטערן, וואָס דיינקען וועגן זיי־ערע קינדער ניט ווי וועגן צוקונפטיקע דאָקטוירים, אדוואָקאטן, באאמטע, אָפּ־מייקערס, קרעמער און דאָס גלייכן.

און מערקווירדיק: אויף די קינדער זעלבסט, וואָס אין דער אמעריקאנער סבי־בה זיינען בטבע אויסגעוואקסן אָן יענער, פון דער אלטער היים באקאנטער, ביטול־באציאונג צו ארבעט. אויף צווישן זיי וועט מען דעם עגטסער, אז ס'וואָלט אין עגוועג איר שווער אנצואוויינען אויף עמיצן, וואָס טראָגט זיך אָרום מיט אזא כוונה.

ווי ווייט זיינען די דאזיקע פאראייניצל־טע באאבכטונגען כאראקטעריסטיש פאר'ן כלל? ס'איז נעווים זיכער, אז מען טאָר זיי ניט פאראלגעמיינערן אויף אלע הונדערט פראָצענט פון דער אידישער יוגנט אָן אמעריקע. מיר באַזיצן לייזדער אין אלע הונדערטער פון חיונה, וואָס ווערן אזעלכע צווייונג פון אמעריקע. מיר זיך אויף אזעלכע צווייונג פון חיונה, וואָס ווערן אדער שפּע־טער אובדרחמנות'דיק אונטערגעזעצט ווערן. און מערקווירדיק: דאָס אלעס גע־שעט אין א צייט, ניט חלילה ווען די זאַרג פאר דער אידישער עקאָנאָמיק אין אן ענין בלויז פון טעאָרעטישע ספּעקולאָ־ציעס. די דעפּראָלעטאריזירונג פון די אי־דישע מאסן אין אמעריקע קומט פאר נראָד דער בילד פון דעם. וואָס ווארפט זיך אזוי בולט אין די אויגן.

* * *

איז, נאטירלאך די דאזיקע דערשיינונג ניט קיין נייע און אויך ניט קיין באזונדע־רע זאך. די אידישע יוגנט נייט דאָ פשוט אויף דיווענן פון די עלטערן. אין די לעצ־טע יארן קומט אונז אפטמאל אויס, זיך צו פארטראכטן ווענן דער פראגע, וואָס אידישע ארבעטער פארלאָזן מאסנווייז די שעפער אין ציען זיך אריין אין "ביזנעס". פון טאָג צו טאָג ווערט פארקלענערט דער אנטייל פון דער אידישער באפעלקערונג אין דער פאבריקציע פון לאנד און אלץ מערער ווערן די אומזיכערערע און וואָק־לענדיקע פרנסות פון מקח־ומכר.

מיט די אידישע פרנסות קומט פאר אן ענלאכע דערשיינונג ווי מיט די פון אידן באוואוינטע ענענטן. די נאָכן וואָס אידן פארלאָזן, ווערן פארנומען דורך איטאלי־ענער, פאָליאָקן, אוקראינער און נעגער, און דאָס זעלבע איז מיט די אידישע ארבעטס־פּאזיציעס. פאראן דערביי בלויז אַ יי־ן רופן פלאץ, נאר ווייל אנדערע בארופן ווע־רען פאר זיי סיסטעמאטיש פארשלאָסן. אנדערש אין אמעריקע: דער איד עפנט א קראם ניט ווייל ער איז פון שאָפּ אַרויסגע־שטויסן געוואָרן, נאר ווייל די קראם ניט אים מער פון דער פאבריק. ס'איז בכן בלויז אז אָנדערע אידן ווערן אויפגעשטעלט אין אלע פאָרמען פון פרנסות, אז דער אידישער יוגנט אין אמעריקע איז אַ שטאָרקער פאקטאָר אין באזעצונגען פון דער אידישער יוגנט אין אמעריקע: דער איד עפנט א שעפט, אז דער יוגנט אין אמעריקע איז אַ פשוט'ן יוגנט אין אין די זעלבע זאך, אבער די אידישע יוגנט אין אמעריקע איז אַ פשוט'ן יוגנט אין באזעצונגען אין אין די זעלבע פאל, אין אמעריקע איז אַ רעזולטאט דער־פון, וואָס מען קוקט אויף אט דעם פראב־לעם ווי אויף אין אינצידענט — און אט דער פאקט איז אַ אספּ די גרעסטע טראגעדיע פון אונזער אידישער ווירקלאכקייט אין אמע־ריקע.

* * *

קען מען זיך לגבי דער דעפּראָלעטאריי־זירונג פון אמעריקאנער אידישע פאלקס־מאסן אפשר אויך היינט נאָך ניט וויסנדיק מאכן. מען זיך אפשר מאנכע נאָך טרייסטן דערמיט, אז אמעריקע איז נאָך אונזער אידישער ווירקלאכקייט אין אמע־ריקע.

* * *

איז, נאטירלאך די דאזיקע דערשיינונג ניט קיין נייע און אויך ניט קיין באזונדע־רע זאך. די אידישע יוגנט נייט דאָ פשוט אויף דיווענן פון די עלטערן. אין די לעצ־טע יארן קומט אונז אפטמאל אויס, זיך צו פארטראכטן ווענן דער פראגע, וואָס אידישע ארבעטער פארלאָזן מאסנווייז די שעפער און ציען זיך אריין אין "ביזנעס". פון טאָג צו טאָג ווערט פארקלענערט דער אנטייל פון דער אידישער באפעלקערונג אין דער פאבריקציע פון לאנד און אלץ מערער ווערן די אומזיכערערע און וואָק־לענדיקע פרנסות פון מקח־ומכר.

מיט די אידישע פרנסות קומט פאר אן ענלאכע דערשיינונג ווי מיט די פון אידן באוואוינטע ענענטן. די נאָכן וואָס אידן פארלאָזן, ווערן פארנומען דורך איטאלי־ענער, פאָליאָקן, אוקראינער און נעגער, און דאָס זעלבע איז מיט די אידישע ארבעטס־פּאזיציעס. פאראן דערביי בלויז אַ יי־ן רופן פלאץ, נאר ווייל אנדערע בארופן ווע־רען פאר זיי סיסטעמאטיש פארשלאָסן.

דאָס איז נעווים אויך ניט אַ דעם פראב־לעם ווי אויף איין אינצידענט אין מען דערזעט עס צוליב דעם סיי דעם פאקט, וואָס די דעפּראָלע־טאריזירונג פון די עלטערע און די ניט־פּראָלעטאריזירונג פון דער יוגנט קומען אין אבער ביי דער יוגנט, וואָס גרייט זיך מאסנווייז כמעט אויסשליסלאך פאר פרייע פראָפעסיעס, די דאזיקע פערזענלאך פראק־טישע נוצלאכקייט־באַרעכטיקונג לחלוטין ניט פאראן. ווייל ניט בלויז זיינען די דאזיקע פראָפעסיעס פון אזא נאטור, וואָס וועגן זיי וועט זיך מוזן אפשפּילן א פאר־ביטערערער קאמף צווישן אידן און ניט־אידן, נאר ווייל אויך ריין ציפערנמעסיק געפינט זיך דער מאסנשטראם פון דער אידישער יוגנט צו פרייע פראָפעסיעס אין אויפפאלדיקער סתירה צו די אביעק־טיווע באדינגונגען און צו דער עקאָנאָמי־שער אנטוויקלונג פונ'ם לאנד. דאָ, בײַ דער יוגנט, האנדלט זיך עס וועגן א פשוט'ן פּראָבלעם פון דער אידישער יוגנט אין אמעריקע: דער איד עפנט א קראם ניט ווייל ער איז פון שאָפּ אַרויסגע־שטויסן געוואָרן, נאר ווייל די קראם ניט אים מער פון דער פאבריק. ס'איז בכן בלויז אז אָנדערע אידן ווערן אויפגעשטעלט אין אלע פאָרמען פון פרנסות, אז דער אידישער יוגנט איז אַ שטאָרקער פאקטאָר אין באזעצונגען פון דער אידישער יוגנט אין אמעריקע. אויב אין אנדערע לענדער ווערן אידן געטריבן צו האנדלס־באַרופן און לופט פרנסות, דאָן געשעט דאָס ניט דערפאר, ווייל זיי האָבן אין די דאזיקע באַ־רופן פלאץ, נאר ווייל אנדערע בארופן ווע־רען פאר זיי אין אמעריקע אין באקומען אין אלע אנדערע לענדער, נעענען מער עקאָנאָמישע זעלבסטשטענדיקייט אין באקומען אלאכייט אין אמעריקע.

דאָס איז נעווים אויך זיר סבה, וואָס אלע וואָרנונגען בלייבן בכול קורא כמדבר. ווייל דער איד, וואָס האָט באקומען די מעגלאָכ־קייט צו ווערן זעלבסטשטענדיק אין "ביזנ־נעס", אים וועלן קיין שום טעאָרעטישע צוקונפטס־אינטערעסן פונ'ם כלל ניט באַ־וועגן מוזטן צו זיין אויף זיינע פראקטישע אינטערעסן פונ'ם היינט.

נאָר אנדערש איז אבער די סיטואציע אין'ם פאל פון דער יוגנט. כאטש אין עפּעס איז די דעפּראָלעטאריזירונג פון די נעווענענע ארבעטער און די ניט־פּ־ראָלעטאריזירונג פון דער אידי־שער יוגנט איין די זעלבע זאך, אבער די פאקטן און באדינגונגען זיינען אין ביידע פאלן זייער פארשידן.

בעת אין ערשטן פאל קען מען נאָך, אין יערן פרט באזונדער געפינען דעם פראק־טישן זכות, וואָס דער עקאָנאָמישער "אי־בערוואנדערער" קלייבט זיך ארויס פונ'ם שאָפּ ערשט דאָן, ווען ער זעט פאר זיך א פרנסה, וואָס לע"ע וויניקסטנס, ניט זי אים די מעגלאכקייט פון אַן עקזיסטענץ, אין אבער ביי דער יוגנט, וואָס גרייט זיך מאסנווייז כמעט אויסשליסלאך פאר פרייע פראָפעסיעס, די דאזיקע פערזענלאך פראק־טישע נוצלאכקייט־באַרעכטיקונג לחלוטין ניט פאראן. ווייל ניט בלויז זיינען די דאזיקע פראָפעסיעס פון אזא נאטור, וואָס וועגן זיי וועט זיך מוזן אפשפּילן א פאר־ביטערערער קאמף צווישן אידן און ניט־אידן, נאר ווייל אויך ריין ציפערנמעסיק געפינט זיך דער מאסנשטראם פון דער אידישער יוגנט צו פרייע פראָפעסיעס אין אויפפאלדיקער סתירה צו די אביעק־טיווע באַרינגונגען און צו דער עקאָנאָמי־שער אנטוויקלונג פונ'ם לאנד. דאָ, בײַ דער יוגנט, האנדלט זיך עס וועגן א פשוט'ן פּראָבלעם פון דער אידישער יוגנט אין באַזעצונגען פון דער אידישער יוגנט אין אמעריקע.

מיר האָבן שוין געזאָגט, אז דעם אידי־שן יוגנט אין אמעריקע שטעלט זיך אויס אויף אַ גרויסער פארשידענקייט פון באַזעצונגען אין אין אלע אנדערע לענדער. אין אמעריקע איז אַ גרויסער פון אַ גרויסער אידישער יוגנט אין אמעריקע, אויב אין פוילן און אין אנדערע לענדער פון מזרח־אייראָפּע ווערן אידן געטריבן צו האנדלס־באַרופן און לופט פרנסות, דאָן געשעט דאָס ניט דערפאר, ווייל זיי האָבן אין די דאזיקע באַ־רופן פלאץ, נאר ווייל אנדערע בארופן ווע־רען פאר זיי אין אמעריקע אין באקומען אין אלע אנדערע לענדער, נעענען מער עקאָנאָמישע זעלבסטשטענדיקייט אין באקומען אלאכייט אין אמעריקע.

דאָס איז נעווים אויך זיר סבה, וואָס אלע וואָרנונגען בלייבן בכול קורא כמדבר. ווייל דער איד, וואָס האָט באקומען די מעגלאָכ־קייט צו ווערן זעלבסטשטענדיק אין "ביזנ־נעס", אים וועלן קיין שום טעאָרעטישע צוקונפטס־אינטערעסן פונ'ם כלל ניט באַ־וועגן מוזטן צו זיין אויף זיינע פראקטישע אינטערעסן פונ'ם היינט.

נאָר אנדערש איז אבער די סיטואציע אין'ם פאל פון דער יוגנט. כאטש אין עפּעס איז די דעפּראָלעטאריזירונג פון די נעווענענע ארבעטער און די ניט־פּ־ראָלעטאריזירונג פון דער אידי־שער יוגנט אין אמעריקע אין אין אלע אנדערע לענדער אין אין אלע אנדערע לענדער אין אין אלע אנדערע לענדער